11/11/2020

Η ενσωμάτωση της Σάμου στην Ελλάδα – 11 Νοεμβρίου 1912

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

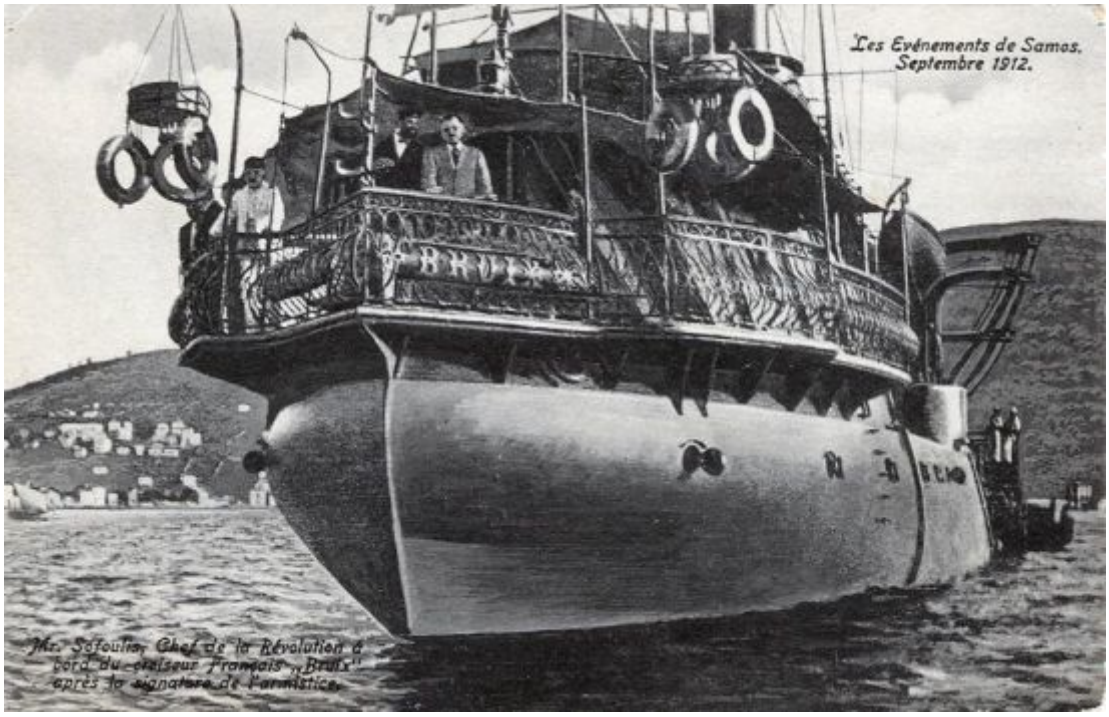

Η άφιξη του Θεμιστοκλή Σοφούλη στη Σάμο

«***Όσοι ετύχετε ελευθερίας/(εγώ η Σάμος) εν λύπη σας ομιλώ/Και ο Λυκούργος μου είχε βάνει/στην κεφαλήν μου χρυσό στεφάνι./ Αλλ' όμως τώρα πλέον ετράπη η της Ευρώπης πρώτη αγάπη/και με πρωτόκολλον διορίζει/ο Τούρκος πάλι να με ορίζει/και όχι η μήτηρ μου η Ελλάς***»

Με αυτόν τον τρόπο ξεδιπλώνει ποιητικά την πίκρα του ο Σαμιώτης πολεμιστής και υπηρέτης των μουσών, Γεώργιος Κλεάνθης, για το γεγονός του αποκλεισμού της Σάμου από την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους το 1830. Μετά από τόσους αγώνες, τόσες θυσίες και τη μοναδική επιτυχή κατάληξη της Επανάστασης του 1821, η Σάμος έμενε πάλι σκλαβωμένη. **Θύελλα διαμαρτυριών ξέσπασε κατά των Ευρωπαίων με υπόσχεση για συνέχιση του αγώνα και απαίτηση εφαρμογής της διακήρυξης ότι «ελεύθερα είναι τα μέρη όσα έλαβαν τα όπλα κατά του εχθρού»**.

- Ομιλία που εκφωνήθηκε στον ιερό Ναό του Αγίου Σπυρίδωνα στα πλαίσια του εορτασμού από τη φιλόλογο κα **Ελπίδα Κατσικογιάννη**

Για να ησυχάσουν τα πράγματα της Ανατολής και να ηρεμήσει η Σάμος, η οποία έβλεπε να ματαιώνεται το όραμα ελευθερίας, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία, για τη διατήρηση στην ουσία των ισορροπιών στον αιγαιακό χώρο, έπεισαν το Σουλτάνο να παραχωρήσει στο νησί προνόμια με ηγεμονικό ημιαυτόνομο καθεστώς, σύμφωνα με την «Οργανικήν Διάταξιν ή Προνομιακόν Χάρτην» της 10ης Δεκεμβρίου 1832. **Η άρνηση του Σαμιακού λαού να δεχθεί το καθεστώς της ηγεμονίας κάμφθηκε τον Ιούλιο του 1834, όταν τουρκικός στόλος αγκυροβόλησε στο νησί και επέβαλε με τη βία τις αποφάσεις των Δυνάμεων, ενώ αποχώρησαν οι ηγέτες της επανάστασης**.

Η Ένωση της Σάμου με την Ελλάδα στις 11 Νοεμβρίου 1912. Η ιστορία του ηγεμονικού καθεστώτος (1834-1912) χαρακτηρίζεται αφενός μεν από την απαίτηση των Σαμίων για την μη αμφισβήτηση του ημικυρίαρχου της Σάμου, αφετέρου δε από τη διαρκή υπεράσπιση της εσωτερικής αυτονομίας και από την απόκρουση των ενεργειών της Πύλης που απέβλεπε στην άμεση ή έμμεση κατάργηση των εξουσιών εσωτερικού αυτοπροσδιορισμού, με όργανα τη Γενική Συνέλευση και τη Βουλή.

Κατά το τελευταίο τέταρτο μάλιστα του 19ου αιώνα η αυτοδιοικητική συγκρότηση της Ηγεμονίας είχε ισχυροποιηθεί, γεγονός που αποδεικνύεται από τα κινήματα αποπομπής πολλών Ηγεμόνων. Από άποψη πολιτική και πολιτειακή συγκροτήθηκε ένα κράτος που, ναι μεν δεν ασκούσε εξωτερική πολιτική, αλλά οι άλλες εξουσίες, νομοθετική και δικαστική, ασκούνταν με πρόσφορο και φιλελεύθερο τρόπο, με αποτέλεσμα την κραταίωση της αυτοδιοικητικής ιδέας ως συλλογικής συμπεριφοράς και ως πολιτικής ιδεολογίας. Τα παραπάνω συνέβαλαν στην πολιτιστική ανάπτυξη και την αλλαγή τρόπου ζωής για πολλούς από τους κατοίκους, όχι βέβαια για όλους, όπως τους αγρότες ή τους ακτήμονες που οδηγούνταν κατά καιρούς σε προσωρινή μετανάστευση στη Μ. Ασία.

Η εμφάνιση μεγάλων εμπόρων, επιστημόνων και πολιτικών θα μπορούσε να μας δώσει τη δυνατότητα να μιλήσουμε για την παρουσία αστικής τάξης, γεγονός που είχε θετικό αντίκτυπο και στις υπόλοιπες εκφάνσεις ζωής, ιδίως της πνευματικής.

Ως απόδειξη θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το γεγονός ότι στο τελευταίο μέρος της ηγεμονικής περιόδου καταγράφουμε τουλάχιστον 7 τίτλους εφημερίδων και αρκετές εκδόσεις βιβλίων. Από άποψη οικονομική παρατηρήθηκε ανάπτυξη, χωρίς όμως τις απαραίτητες υποδομές, ανάπτυξη που κατέρρευσε κατά την αλλαγή των

διεθνών οικονομικών συνθηκών. Επιγραμματικά αναφερόμαστε σε μια κοινωνία η οποία, μετά την ματαίωση του μεγάλου οράματος της ελευθερίας, κατόρθωσε να βρει το βηματισμό της έστω και με αντιφάσεις.

Παρά τις κοινωνικές αντιφάσεις όμως, τις πολιτικές διεργασίες και τις ανακατατάξεις, όσον αφορά τις σχέσεις με την Πύλη, κίνημα ή κίνηση αλυτρωτισμού δεν εκφράστηκε ανοιχτά μέχρι την κρητική επανάσταση του 1896. Ο αντίκτυπος αυτού του γεγονότος συγκίνησε την εσωτερική ζωή της Σάμου και η σαμιακή κυβέρνηση προθυμοποιήθηκε να δεχτεί για εγκατάσταση στο νησί πλήθος Κρητών προσφύγων. Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 στη συνέχεια με την ατυχή κατάληξη για την Ελλάδα προκάλεσε κλυδωνισμό και στη Σάμο, όσο κι αν η τοπική ηγεσία διαχειρίσθηκε τα γεγονότα με τέτοιο τρόπο που να μην ανατραπεί ο έλεγχος.

Αν και ο έλεγχος δεν ανατράπηκε, η φλόγα της ιδέας της Ένωσης με την Ελλάδα είχε ανάψει πλέον. Η εμφάνιση στο πολιτικό προσκήνιο του Θ. Σοφούλη, που εγκατέλειψε τη θέση του υφηγητή της αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1899, για να γυρίσει στην πατρίδα του, υπήρξε καθοριστική. Ως αρχηγός του νέου «Προοδευτικού Κόμματος» αναμετρήθηκε εκλογικά με τα παλιά κόμματα. Στις εκλογές του 1906 κέρδισε οριστικά.

Από τότε ουσιαστικά άρχισε και ο ενσυνείδητος αγώνας για την νέα προοπτική που χαρασσόταν, αυτήν της Ένωσης με την Ελλάδα. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτού του αγώνα θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα εξής:

Από ιδεολογική άποψη το όραμα ελευθερίας άρχισε να επικρατεί στη συνείδηση του λαού, με την απόρριψη της παλαιάς νοοτροπίας για συνέχιση του ηγεμονικού καθεστώτος και την υπέρβαση των αντιθέσεων στη βάση της κοινωνίας, που αρχίζει να αποκτά την ομοψυχία του προηγούμενου μεγάλου αγώνα.

Με τη διεκδίκηση της επαναφοράς προνομίων, που είχαν αφαιρεθεί, οι ηγέτες της νέας ιδεολογίας ετοίμασαν το έδαφος για τη διπλωματική προβολή του σαμιακού ζητήματος καθώς και την, εκ των πραγμάτων βέβαιη, πολεμική αναμέτρηση.

Η προσπάθεια της Πύλης να ελέγξει δυναμικά την κατάσταση με τους ηγεμόνες και το στρατό επέφερε το αντίθετο από το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Η αυταρχική συμπεριφορά στη συνέχεια του ηγεμόνα Ανδρέα Κοπάση και η αύξηση των τουρκικών δυνάμεων οδήγησαν στην ένοπλη αντίδραση της 12ης Μαΐου 1908 κατά την οποία σκοτώθηκαν 30 Σαμιώτες. Ο τουρκικός στρατός, μετά από μια περίοδο αγριοτήτων και λεηλασιών, έγινε απόλυτος κύριος του νησιού, ενώ ο Κοπάσης καταργώντας τις αρχές και διώκοντας τους αξιωματούχους κυβέρνησε

απολυταρχικά.

Η εκτέλεση του Κοπάση στις 9 Μαρτίου 1912 δεν ερμηνεύεται μόνο ως τιμωρία ενός σκληρού τυράννου αλλά και ως μια από τις κορυφαίες συμβολικές κινήσεις σύνδεσης του σαμιακού αγώνα με τον μακεδονικό και ισχυρής αντίδρασης προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η σαμιακή υπόθεση βέβαια δεν εξετάζεται μεμονωμένα αλλά συσχετίζεται με την πολιτική αστάθεια που επικράτησε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στις αρχές του 20ου αι. λόγω των επιδιώξεων των Βαλκανικών κρατών και της Ιταλίας, που θέλοντας να ελέγχει την Κυρηναϊκή στη Β. Αφρική, βομβάρδισε τον Απρίλιο του 1912 τα Δαρδανέλια, τη Σάμο και κατέλαβε τα Δωδεκάνησα. Η παρουσία της Ιταλίας προκάλεσε ανησυχία στις μεγάλες Δυνάμεις και στην Ελλάδα η οποία καθώς ετοιμαζόταν για την εξόρμησή της προς το βορρά φαινόταν να δείχνει περιορισμένο ενδιαφέρον όχι μόνο για τη Σάμο αλλά και για την Κρήτη. Έτσι για πρώτη φορά η προοπτική των νησιών του ανατολικού Αιγαίου εμφανιζόταν στο προσκήνιο δίπλα σ’ εκείνη της Κρήτης, της Μακεδονίας και της Ηπείρου.

Το Σεπτέμβριο του 1912 ο Θ. Σοφούλης, ο εξόριστος και καταδικασμένος σε θάνατο επαναστατικός ηγέτης της Σάμου, ενθαρρυμένος από την επιτυχία των Ικαριωτών, τον Ιούλιο του 1912 και την κήρυξη αυτόνομης πολιτείας, ανησυχώντας για τη δράση της Ιταλίας, επεδίωξε να συνδέσει τον αγώνα των Σαμίων με εκείνον των Κρητών και να προκαλέσει την επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Στις 7 Σεπτεμβρίου 1912 με μια μικρή ομάδα ενόπλων Κρητών και Ικαριωτών αποβιβάστηκε στον Όρμο Μαραθοκάμπου. Η συνέχεια είναι γνωστή, οι κινήσεις του οδήγησαν στην απελευθέρωση του νησιού. Οι τουρκικές δυνάμεις εγκατέλειψαν οριστικά τη Σάμο στις 23 Σεπτεμβρίου, το απόγευμα. Ο ήλιος έδυε, τα πλοία έβγαιναν από το λιμάνι και ο λαός ξεχύθηκε στους δρόμους για πανηγυρισμό.

Ακολούθησε καθολική ψηφοφορία που ανέδειξε νέα Εθνοσυνέλευση, της οποίας πρόεδρος εξελέγη ο Σοφούλης. Άρχισαν οι εργασίες για τη διαμόρφωση του νέου καθεστώτος αλλά σύντομα η κατάσταση άλλαξε. Η κήρυξη του Α’ Βαλκανικού πολέμου εναντίον της Τουρκίας τον Οκτώβριο του 1912 ήταν γεγονός. Με την ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο ένα σύνθημα επικράτησε: ΕΝΩΣΗ. Σε έκτακτη σύγκληση της Εθνοσυνέλευσης στις 11 Νοεμβρίου ο Σοφούλης, μπροστά σε μια πάνδημη συγκέντρωση, σε αυτόν εδώ τον ιερό χώρο του Ναού του Αγίου Σπυρίδωνος, «εν μέσω κατανυκτικής σιγής» γεμάτης προσμονής και ενθουσιασμού, κήρυξε την ένωση με την Ελλάδα, στέλνοντας ψήφισμα στον Ελ. Βενιζέλο. Εκείνος απάντησε θετικά με την επιφύλαξη των διπλωματικών δυσχερειών. Πρόεδρος της προσωρινής κυβέρνησης διορίσθηκε ο Σοφούλης μέχρις

ότου στις 2 Μαρτίου του 1913 κατέπλευσε στο Λιμένα Βαθέος μοίρα του ελληνικού στόλου για την επίσημη αναγνώριση της απελευθέρωσης του νησιού. Διπλωματικά το θέμα έκλεισε στις 31 Ιανουαρίου του 1914.

Η μερική αναφορά των γεγονότων στα πλαίσια της εκφώνησης ενός πανηγυρικού λόγου πρωτίστως έχει ως στόχο την απόδοση τιμής στους ηγέτες και τους απλούς ανθρώπους εκείνης της εποχής, ανθρώπους, που κατόρθωσαν να πραγματοποιήσουν το κυρίαρχο εθνικό όραμα υπερβαίνοντας τις αδυναμίες και τις ανάγκες της ανθρώπινης φύσης. Όμως **δεν αρκεί να τους τιμάμε μόνο με το λόγο. Η πραγματική τιμή θα αποδοθεί, όταν με έργα δώσουμε νόημα στις θυσίες τους. Και σε αυτόν τον τομέα πρέπει να δώσουμε όλοι τον αγώνα τον καλό, υπερβαίνοντας με τη σειρά μας τα ταπεινά και τα μικρά για να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις που θα απελευθερώσουν τις επόμενες γενιές από τα σημερινά οικονομικά δεσμά και θα δώσουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν τα όνειρά τους, ως άτομα και ως έθνος**.

Πηγή: isamos.gr